

vaşı kazanmalarına rağmen Yevmü Sellân denilen savaşta yenilerek Yemen'in hâkimiyeti altına girdiler. VI. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen ve dönemin en büyük savaşı sayılan Yevmü Huzâz'da Rebîa'nın kumandanı, Rebîa'nın kollarından Benî Vâil'in reisi Küleyb b. Rebîa (Küleyb Vâil) idi. Çok güçlü bir şahsiyet olan Küleyb devrinde Rebîa kabileleri Yemen'in sultanından kurtulmak için onun etrafında birleştiler ve bu birleşme sonucunda savaşı kazandılar. Bu savaşta başarılarından sonra Küleyb bütün Meadoğulları ve Araplar'ın reisi konumuna yükseldi.

Câhiliye döneminde Rebîa, birçok defa Mudar ile birlikte hareket etmiştir; bu sebeple kaynaklarda Rebîa ile Mudar genellikle birlikte anılmaktadır. Arap geleneğindeki şeref ve üstünlük gayretleri bu iki kardeş kabile arasında da görülmektedir. İslâm döneminde Rebîa seçkin şairleriyle, Mudar ise Hz. Peygamber'in kendi soylarından olmasıyla övünüyordu. Kaynaklarda Rebîa ve Mudar hakkında bazı hadisler bulunmaktadır. Zehebî'nin uydurma ve münker olarak nitelediği bu hadislerde iki kabilenin âhirette şefaatte öncelikleri olduğu söylenmektedir. Yemâme'deki Akra b. savaşı Rebîa Talha en-Nümejrî'nin yine bir Rebîalı olan Müseylimetülkezzâb'a gidip, "Sen yalancısın, fakat Rebîa'nın yalancısı Mudar'ın doğru sözlüsünden (Hz. Muhammed) bize daha yakındır" diyerek onun yanında yer alması Rebîa'nın üstünlük gayretlerini göstermektedir.

Rebîa'nın kollarından Bekir, Tağlib, Nemr ve Abdülkays hristiyandı. Tağlib'in ve diğer bazı Rebîa kabilelerinin coğrafi olarak Bizans'a yakın olması hristiyan olmalarında etkili olmuştur. Rebîa'nın bazı kolları ise putperestti. Câhiliye devrinde taptıkları putun adı Muharrak idi. Ayrıca Zül'Keabât (Zülkâbeyn) adlı bir putları daha vardı.

Resûl-i Ekrem, İslâm'ı anlatmak maksadıyla, hac için Mekke'ye gelen kabileleri dolaştığında Hz. Ebû Bekir ve Ali ile birlikte Rebîa'ya da gitti. 8 (630) yılında Rebîaogulları'nın da bulunduğu Bahrein'e mektup yazarak kendilerini İslâm'a davet etti. Bu davetler sonunda Rebîa'dan Bekir b. Vâil oğulları ile Abdülkaysoğulları, Hz. Peygamber'e birer heyet gönderdiler. Resûlullah heyet mensupları ile konuşup kendilerine ikramda bulundu ve gönülleri alıcı sözler söyledi. Abdülkaysoğulları ertesi yıl Müslümanlığı kabul etti.

Hz. Ebû Bekir döneminde irtidad eden kabileler arasında Rebîalılar da vardı. Bahrein Rebîalılarının yanı sıra Tağlib ve Be-

kir b. Vâil'den de irtidad edenler oldu. Benî Rebîa'nın kollarından Nemir b. Kâsır da dinden dönenler arasındaydı. İslâm'ı öğrenmek amacıyla Rebîa'nın Benî Hanîfe kolu adına Medine'ye gelen heyette yer alan Müseylimetülkezzâb irtidad edip peygamberlik iddiasında bulundu. Hz. Ebû Bekir, Hâlid b. Velîd kumandasında gönderdiği kuvvetlerle Rebîa'nın da içinde bulunduğu dinden dönen kabileleri şiddetle cezalandırdı.

Rebîa-Mudar arasında rekabet olmasına rağmen düşmanlık yoktu. Rebîa'nın düşman saydığı kabile Temîm idi. Rebîa ile Temîm arasındaki düşmanlık yaptıkları ittifaklarda bile etkili olmuştur. Muâviye ve Yezîd döneminde Rebîalılar, Basra'da Ezd kabilesiyle ittifak kurduklarında Temîm, Kays ile ittifak halindeydi. Bu iki büyük grup arasındaki rekabet ve düşmanlık çok uzun süre devam etmiştir. Emevîler'in son dönemlerinde Yemen ile Mudar arasındaki düşmanlıkta orta yol izleyen Rebîa, Mudar ile yakınlığını, Ezd ile de ittifakını kullanarak bu iki kabile arasında ara buluculuk girişimlerinde bulunmuştur.

Rebîalılar genellikle Haricî mezhebini benimsemişlerdi. 127 (744) yılına kadar birçok Haricî isyanına Bekir b. Vâil kolumdan Benî Şeybân önderlik yapmıştır. Rebîa'nın siyasi tavır her dönemde farklı olmuştur. Meselâ Hz. Osman'ın katillerinin bulunup cezalandırılması isteğiyle ortaya çıkmış, Yezîd b. Mühelleb isyanına verdikleri destekle Emevî iktidarının tamamen karşısında yer almıştır. Bu olaylarda Rebîa bir bütün olarak hareket etmemiştir. Aynı olayda bir bölgenin Rebîalılar'ı ile bir başka bölgenin Rebîalılarının ters düştüğü de görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 58, 314; IV, 361; V, 28; VII, 67; Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Zekkâr), s. 296, 307, 311; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 621; a.mlf., *'Uyûn'ü'l-aḥbâr*, Beyrut 1997, I, 291, 293; *el-İmâme ve's-siyase*, I, 79-80, 96, 99; II, 36; Belâzürî, *Ensâb*, I, 29-31; Taberî, *Târîh*, Kahire 1990, II, 268, 270, 304; IV, 525; V, 201; İbn Abdürrabbi, *el-İkddü'l-ferîd*, IV, 38; VI, 97, 248; Ebû'l-Ferrec el-İsfahânî, *el-Eḡānî*, XI, 282; XIV, 216, 270; XIX, 138, 198; XX, 20; XXIV, 72; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 292 vd., 483 vd., 491, 493-494; Bekirî, *Mu'cem*, I, 18, 67, 68, 76, 79, 82, 85, 86; II, 568; Yâkût, *Mu'cem'ü'l-büldân* (Cündî), II, 562; III, 266; IV, 73; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 19, 20, 21; Nüveyrî, *Nihâyet'ü'l-ereb*, II, 327; Zehebî, *A'lâm'ü'n-nübelâ*, IV, 26; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 220; VII, 249, 316; Kalkaşendî, *Şubḥu'l-a'sâ* (Şemseddin), I, 344; II, 248; III, 119; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 99, 149, 150, 184, 189, 229, 232, 257; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, I, 393, 394, 395, 396, 446; IV, 210, 228, 329, 346, 348, 471, 484, 486, 493,

526, 527; V, 267, 351, 355, 365, 370; VI, 94; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cem'ü ḳabâ'ili'l-'Arab*, Beyrut 1997, II, 424; H. Kindermann, "Rabî'a and Mudar", *EI²* (İng.), VIII, 352-354; M. Lecker, "al-Namir b. Kâsîr", *a.e. Suppl.*, s. 661-662.

İRFAN AYCAN

REBİA b. EBÛ ABDURRAHMAN

(ربيعة بن أبي عبد الرحمن)

Ebû Osmân (Ebû Abdurrahmân)

Rebîa b. Ebî Abdurrahmân

el-Medenî et-Teymî

(ö. 136/753 [?])

Muhaddis ve fakih, tâbiî.

Kendisinden hadis öğrendiği sahâbî Sâib b. Yezîd'in 82 (701) yılında vefat ettiği dikkate alınarak Medine'de 70 (689) yılı civarında doğduğu söylenebilir. Kureys'in bir kolu olan Teym kabilesinden Münkediroğulları'nın mevlâsı idi. Babasının adının Ferruh olmasından Fars asıllı olduğu anlaşılmaktadır. Annesi kendisine hamileyken Horasan'a gazâya giden babasının Rebîa yirmi yedi yaşında iken geri döndüğündeki karşılaşmalarına dair birçok kaynaktan yer alan bir hikâyeyi Zehebî tenkit ederek asılsız bulur, ancak içinde yer alan bazı ayrıntıların meydana gelmiş olabileceğini ifade eder (*A'lâm'ü'n-nübelâ*, VI, 93-95). Enes b. Mâlik ve Sâib b. Yezîd gibi sahâbîlerle ve Saîd b. Müseyyeb, Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir, Sâlim b. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Dînâr, Atâ b. Ebû Rebâh, Saîd b. Cübeyr, Abdurrahman b. Ebû Leylâ, İbn Ebû Müleyke, Süleyman b. Yesâr, Atâ b. Yesâr, Vehb b. Münebbih, Mekhûl b. Ebû Müslim eş-Şâmî gibi tâbiîn büyüklerine yetişen Rebîa onlardan rivayette bulundu. Kendisinden İmam Mâlik, Süfyân es-Sevrî, Evzâî, Leys b. Sa'd, Şu'be b. Haccâc, Hammâd b. Seleme, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî, kıraat imamı Nâfi' b. Abdurrahman, İbn İshak, İbnü'l-Mübârek, İbnü'l-Münkedir, Süfyân b. Uyeyne gibi pek çok âlim hadis rivayet etti. İbn Sa'd, on iki imamdaki Muhammed el-Bâkr ve Ca'fer es-Sâdık'ın da onun Mescid-i Nebevî'deki ders halkasına katıldıklarını kaydeder. Emevî Halifesi Velîd b. Yezîd'in fetva sorduğu Medine âlimleri arasında yer alması ve Abbâsî Halifesi Ebû'l-Abbâs es-Seffâh tarafından görevlendirilmek üzere Enbâr'a davet edilmesi her iki hânedanla da iyi geçindiğini göstermektedir. Seffâh'ın kadılık teklifini, ayrıca hediyesini kabul etmeyip Irak'ta kaldığı süre içinde hadis rivayet etmedi ve fetva vermedi. Resmî bir görev aldığı bilinmemekle birlikte bazı âlimlerle be-

raber Medine kadısının muhakeme meclisinde hazır bulunurdu. Enbâr'da yahut dönüşünden sonra Medine'de 136 (753) yılında vefat etti. Irak'a gidişinin Ebû Ca'fer el-Mansûr döneminde olduğu da rivayet edilmekte ve ölüm tarihi için 130, 133, 135 ve 142 (759) yılları da verilmektedir.

Hadis ve fıkıh alanındaki birikimiyle geç dönem tâbiî'nin neslinin önde gelen müctehid fakihleri arasında yer alan Rebîa, ehl-i hadîsin kalesi olarak görülen Medine'de yaşamasına rağmen ehl-i re'y ekolüne intisap etmiş ve bu ekolün önde gelen ilk temsilcilerinden biri kabul edilmiştir. İmam Mâlik, onun Sâlim b. Abdullah ve Kâsım b. Muhammed'den sonra Ebû'z-Zinâd ile birlikte Medine'de yaşayan en büyük âlim olduğunu ifade etmiştir. Re'y konusundaki derin vukufu sebebiyle "Rebiâtü'r-re'y" diye meşhur olan Rebîa re'yin dindeki önemini, "Nasıl ki Allah kitap indirdiği halde sünnete bir yer ayırmışsa Hz. Peygamber de sünnet vazettiği halde re'ye bir yer ayırmıştır" sözleriyle dile getirmiştir. Re'y metoduna başvurmanın kendisine hadis rivayetinin sorumluluğundan daha kolay geldiğini söylemiş, bin kişinin bin kişiden rivayet ettiğinin bir kişinin bir kişiden rivayet ettiğinden daha hayırlı olduğunu ve tek kişinin rivayetinin sünnetin elden çıkmasına sebep olacağını belirterek toplumda yerleşen dinî kuralların delil olma açısından gücüne vurgu yapmıştır.

İbnü'n-Nedîm, Rebîa'nın Ebû Hanîfe'den ilim öğrendiğini, ancak ondan önce vefat ettiğini kaydederken bazı ricâl kitaplarında Ebû Hanîfe'nin Rebîa'nın söylediklerini anlamakta zorlandığı rivayetine yer verilerek Rebîa daha yüksek bir mevkie gösterilir. Mâlikî mezhebinin kurucusu İmam Mâlik fıkıhı Rebîa'dan öğrendiği için esas itibarıyla onun fikhî birikimi bu mezhep içerisinde etkisini sürdürmüştür. Nitekim Derâverdi, İmam Mâlik'in *el-Muvaṭṭa*'da, "Şehrimizde kendilerine yetiştirdim insanlar böyle yapardı" ifadesiyle Rebîa'yı ve İbn Hüzmü'ü kastettiğini belirtmiştir (Ebû Hayseme Züheyr b. Harb, II, 284). Bununla birlikte Mâlik, onun öğrencilerinden iken geçmiş bazı uygulamalara muhalefetinden dolayı Medine ulemâsının ağır eleştirisine mâruz kalması üzerine hocasını terketmiş ve onun ders halkasına katılanların çoğu Mâlik'in meclisine gitmeye başlamıştır. Daha hayatta iken Rebîa'nın icthadlarının kadılar tarafından dikkate alındığı bilinmektedir. 170-174 (786-790) yılları arasında Mısır kadılığı yapan Ebû't-Tâhir Abdülmelek b. Muhammed el-Hazmî el-Ensârî'nin, aralarında Rebîa'nın da bulunduğu Medi-

ne ulemâsının icthadlarına göre hüküm verdiği kaydedilmektedir. Muhyiddin İbnü'l-Arabî de *el-Fütûḥâtü'l-Mekkiyye*'de fikhî bir konuda Rebîa'nın görüşünü tercih etmiştir.

Yahyâ b. Saîd el-Ensârî, Rebîa'dan daha zeki birini görmediğini, Basra Kadısı Sevâr b. Abdullah el-Anberî, Hasan-ı Basrî ve İbn Sîrîn dahil Rebîa'dan daha bilgisini tanımadığını, İbnü'l-Mâcişûn sünneti Rebîa'dan daha iyi bilen birine rastlamadığını, Ubeydullah b. Ömer de onun zor meseleleri halleden dönemin en büyük âlimi olduğunu ifade etmiştir. Hocası Kâsım b. Muhammed, kendisine sorulan soruların cevabını Kur'an ve Sünnet'te bulamadığı zaman Rebîa'ya veya Sâlim'e sorulmasını tavsiye ederdi. Leys b. Sa'd ise İmam Mâlik'e gönderdiği mektupta görüşüne katılmasa bile Rebîa'nın sağlam bir muhâkeme gücüne, belîğ bir lisan ve ahlâkî erdemlere sahip çok iyi bir kimse olduğunu söylemiştir (Fesevî, I, 690). Mâlik, Rebîa öldükten sonra fikhin tadı kalmadığını, Ahmed b. Hanbel de sika bir râvi olmakla birlikte Ebû'z-Zinâd'ın daha âlim sayıldığını belirtmiştir. Sika bir râvi olduğu hususunda ittifak edilmekle birlikte İbn Sa'd ve Yahyâ b. Maîn gibi muhaddisler, çok hadis rivayet ettiği halde re'y metoduna başvurması sebebiyle hadisçilerin ondan çekindiğini kaydetmiş, Süfyân b. Uyeyne de onun hadisi sağlam rivayet edemediğini söylemiştir. Rivayet ettiği hadisler *Kütüb-i Sitte*'de, *el-Muvaṭṭa*'da ve *Müsned* gibi hadis kaynaklarında yer almaktadır. Rebîa'nın naklettiği hadislerin en önemlilerinden biri Enes b. Mâlik'ten aktardığı Hz. Peygamber'in hilye-i şerîfidir (Buhârî, "Menâkıb", 20; "Libâs", 66).

Kelâm tartışmalarının yeni şekillenmeye başladığı bir dönemde yaşayan Rebîa'nın bu konudaki bazı meselelerle ilgili kanaatleri bilinmektedir. Meselâ müteşâbih âyetleri te'vilsiz kabul etmek gerektiğini, rahmânın arşa istivâ ettiği hakkındaki âyetle (Tâhâ 20/5) ilgili bir soruya cevap olarak Allah'ın nasıl istivâ ettiğinin akılla bilinmeyeceğini, Hz. Peygamber'in görevinin tebliğ etmek ve ümmetin görevinin de uymak olduğunu söylemiştir. Kader tartışmalarına katılanları eleştirmiş, Gaylân ed-Dimaşkı ile Allah'ın kötülükleri dilemesi konusunu tartışmıştır (Ebû Nuaym, III, 260). Hitabeti güçlü bir kimse olarak bilinen Rebîa bazan etrafındakileri bıktırarak kadar uzun konuşmayı severdi; öyle ki hocası Kâsım b. Muhammed'in meclisine gelenler meclisi Rebîa'nın yönettiğini sanırdı. İlmî her faziletin aracı saymış, halkın âlim-

lerin emirlerini tutup yasakladıklarından vazgeçmeleri gerektiğini, bilgisiz kimselere fetva sorulmaya başlandığı için İslâm'a büyük zarar verildiğini söylemiş, zühdün başının helâl mal biriktirip hak ettiği yere harcanması, sabrın nihaî mertebesinin de musibete uğrayan kişinin musibet öncesi gündeki gibi davranması olduğunu belirtmiştir.

İbnü'n-Nedîm, Rebîa'nın herhangi bir eserini bilmediğini kaydederken III. (IX.) yüzyılda Rebîa'ya ait bir fikhî eserden fuakanın istifade ettiğini belirten Fuat Sezgin, Abdullah b. Vehb'in *el-Muvaṭṭa*'ı ile *el-Müdevvene*'de bu eserden doğrudan iktibasta bulunulduğunu, hatta İmam Mâlik'in Rebîa'dan gelen rivayetlerle birlikte onun pek çok görüşünü ihtiva eden *el-Muvaṭṭa*' adlı eserinde o kitabı kullanmış olduğunu ileri sürer. Rebîa'nın fikhî görüşlerine özellikle Mâlikî kaynakları ile Muhammed b. Nasr el-Mervezî ve Zekerîyyâ b. Yahyâ es-Sâcî'nin eserleri gibi klasik dönem hilâfiyat literatüründe yer verilmiştir (bir kısım fikhî görüşleri için bk. İbn Abdülber en-Nemerî, XXX, 69 (fihrist)). Taberânî, *Hadîşü Rebî'a* adıyla onun rivayet ettiği hadisleri bir araya getiren bir derleme yapmıştır (Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, III, 914).

BİBLİYOGRAFYA :

- Şâfiî, *er-Risâle* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire 1399/1979, s. 450; İbn Sa'd, *et-Tabakât: el-Mütemmim*, s. 320-324; Ebû Hayseme Züheyr b. Harb, *et-Târîhu'l-kebir* (nşr. Salâh b. Fethî Helel), Kahire 1424/2004, II, 265, 282-286; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 286-287; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, I, 660, 668-673, 690; IV, 104-105 (fihrist); İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 462, 496; Ebû Zür'a ed-Dimaşkı, *Târîh* (nşr. Şükrullah b. Nîmetullah el-Kücânî), Dimaşk 1980, I, 147, 150, 153, 412-413, 423, 427-428, 508, 637, 641; Vekî, *Aḥbârü'l-kuḍât*, III, 83, 242; Ebû'l-Arab, *el-Miḥan* (nşr. Yahyâ Vehîb el-Cübûrî), Beyrut 1408/1988, s. 311-312, 381-382, 454; Kindî, *el-Vülât ve'l-kuḍât* (Guest), s. 383, 452; İbn Hibbân, *eş-Şikâṭ*, IV, 231-232; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 256; Ebû Nuaym, *Hilye*, III, 259-266; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 420-427; İbn Abdülber en-Nemerî, *el-İstîzkâr* (nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî), Kahire 1414/1993, XXVII, 365; XXX, 69 (fihrist); Şirâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ*, s. 37-38; Kâdî İyâz, *Terṭibü'l-medârik*, III, 65 (fihrist); Sem'ânî, *el-Ensâb*, VI, 63-66; İbn Hallikân, *Veṣṣeyât*, II, 288-290; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IX, 123-130; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, I, 157-158; III, 914; a.m.f., *A'lâmü'n-nübela*, VI, 89-96; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, III, 258-259; Bedreddin el-Aynî, *Ümde-tü'l-kârî*, Kahire 1348, II, 81-82; I. Goldziher, *Muslim Studies* (trc. C. R. Barber - S. M. Stern), London 1971, II, 82-83; J. Schacht, *The Origins of Muhammadan Jurisprudence*, Oxford 1975, s. 54-55, 114-115, 247-248; Sezgin, *GAS* (Ar.), I/3, s. 23-24.

